

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ז

פרשת שמות

א. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן.

פרק ב' פסוקים טו'-כב':

(טו) וישב בארץ מדין.⁴³ בחר לשבת
אֵיזָה זְמַן בְּאַרְץ מִדְיָן.⁴⁴ וישב
על הבאר. ובעברו בארץ קרה לו שישב
סמוך לאֵיזָה בָּאָר, כמו "ויפגע במקום"
(בראשית כח, יא), באֵיזָה מְקוֹם, כְּמִבְאָר
לְמַעַלָּה.⁴⁶

(יז) ויקם משה וישען. בהיות שני בעלי
הריב נכרים לא התעורר
להגנם.⁴⁷ גם לא הקפיד לישר ארחותם
בתוכחות מוסר.⁴⁸ רק קם להושיע את
העשוקים מיד עושיקיהם.⁴⁹

(כ) למה זה עזבתך.⁵⁰ מאחר שהוא אורח
ואיש חסד, היה לכן לגמל עמו
חסד הכנסת אורחים.⁵¹

טו

43. קשה לרבינו, הרי עדיין בורח הוא ועדיין
עוד יושב על באר באופן מקרי, ואיך אפשר
לומר שכבר ישב במדין. ועיין שיטת הרמב"ן
בענין מקום ישיבתו של משה בשישים השנים
מבריחתו עד חזרתו למצרים, כשבסוף זמן זה
הגיע למדין ושם התישב - רמב"ן פסוק כג.
ובראב"ע כתב: ואחר שהזכיר "וישב בארץ
מדין" (שבתחילה סיפר הענין בכלל שישב
במדין) שב לפרש למה ישב (שב לפרט מה
שאירע לו בדרך). 44. כמו לעיל "וילך חרנה"
(בראשית כח, י) "יצא ללכת לחרן" - רש"י.
הפעל נאמר על הכוונה שטרם בוצעה. וכן
ברבינו שם. 45. ואין לפרש את ה"א הידיעה
כעל דבר מסוים וידוע. ודלא כהראב"ע. 46.
שלא כרש"י שם בעקבות חז"ל (הר המוריה).
וד"ל רבינו שם: קרה לו שהגיע אל מקום
שלא כיוון אליו (ועיין שם בביאורנו).

(כא) לשבת את האיש. לרעות את
צאנו.⁵² כמו "שבה עמדי"⁵³
(שם כט, יט).

(כב) גר הייתי בארץ נכריה. גר בארץ
שאֵינָה אֶרֶץ מוֹלְדָתִי.⁵⁴

יז

47. כמו ב"איש מצרי מכה איש עברי מאחור".
48. כמו "רשע למה תכה רעך", במקרה
של "שני אנשים עברים נצים". 49. דבר
המתחייב ומתבקש על פי תורת השכל האנושי
במסגרת הלכות דרך ארץ של בני נח. בטיפול
זה של רבינו בשלוש התגובות של משה
לשלוש העוולות השונות שנעשו, נראה בעליל
שטעו אלה אשר הדביקו לרבינו את התואר
'הומניסט'! לא הומניזם יש כאן, כי אם גישה
של חילוק מובהק על בסיס של לאום העומדת
בסתירה ברורה לתורת ההומניזם.

כ

50. 'עזיבה' במשמעות נטישה או ביטול דבר
שהיה צריך להיות או להיעשות. לכן לא כתוב
'למה זה הנחתך' או 'השאתך'. סימן, איפוא,
שדבר שהיו צריכות לעשות לא עשו. 51. חסד
כלפיו כאיש חסד, מידה כנגד מידה. והחסד
שלכן יתבטא בתחום הכנסת אורחים עקב
מצבו הוא כאורח הזקוק להכנסת אורחים.

כא

52. כלומר, זהו ביטוי מיוחד לציין עבודה
אצל האדם במקצועו של המארח. 53. ומיד:
'ויעבד יעקב ברחל', ולא 'וישב יעקב אצל
לכן', הרי ש'לשבת עם' פירוש לעבוד אצלו
במקצועו, ועיין שם בביאורנו.

כב

54. לכאורה זוהי כפילות, שהרי כשאדם נמצא
בארץ נכריה לו, ברור שהוא גר שם! לכן
מפרש רבינו ש'נכריה' אין הכוונה ארץ זרה
שהרי ישב שם עשרות שנים וכדלהלן, אלא
'נכריה' במשמעות שאינה ארץ מולדתו.

שמות

1. מה קושי מוצא פרשנו בפסוק י"ו?
2. מה מצתה לכת?
3. איך פרשנו מביין את מצה משה לפי פסוק י"ו ומה מוסיף פרשן פרשנו בהסברו?
4. למה חשוב היה לו להסביר כי אין כאן הומוניזם כי אם הדגשת ההבדלים בין בית לאומות שונות?
5. "לשבת" - לציבור במקצו - למה?
6. מליצה קושי אפשרי מסת"ל פרשנו בבארו את פסוק כ"ב?

* * *

ב. בלי יקר.

פרק ג' פסוק ה':

[וה] ש"ל נעליך מעל רגליך. נתעוררו המפרשים בכמה שנויים שבין מראה זו ובין המראה של יהושע, כי באן נאמר "של נעליך", שנים במשמע, ואצל יהושע נאמר "של נעליך" (יהושע ה, טו) אחד במשמע. וכאן נאמר: "כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא", ואצל יהושע לא נאמר בן אלא "קדש" סתם, ולא 'אדמת קדש'. והנה ראיתי שרבונו בחיי ושאר מפרשים פרשו "של נעליך" על הרחקת הגשמייות, כי משה היה משלל מן החמירות יותר מן יהושע. על בן אבחר דרכם, ואוסיף נפך משלי לישוב כל הספקות שהזכרנו, בדרך שפרשו ר"ל: פני משה כחמה ויהושע כלבנה (בבא בתרא עה.), כי כמו שהלכנה מאירה מצד אחד וחשוכה מצד שני, כך יהושע האיר מצד השכל, והיה חשוף מצד החמירות שנשאר בו, אבל פני משה כחמה המאירה מכל צד, כך משה נודפך גם בחלק החמירות שבו כל כך עד שזכה לקרון עור פני החמר, כי נודפך על ידי שעמד בקר ארבעים יום בלא אכילה ושתייה, והיה נזון מן זיו שכינתו יתברך, לכן נאמר למשה: "של נעליך", שנים במשמע, רמז לשלילות החמירות מן כל שני חלקיו, הן זכור כח

השכלי מן התערבות החמירות שבו, הן זכור כח החמרי עצמו, ולכן אמר כנותן טעם, "כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש", ושם "מקום" מורה על המדרגה. ואמר, כי המדרגה אשר אתה עומד בה היא, שאפלו חלק האדמה שבך קדש הוא. וזה הוא שאמר: "אדמת קדש הוא", ולפי שאתה במדרגה גדולה כזו, על בן אמרתי "אל תקרב הלם" להציץ בשכינה, כי לא יראני האדם וחי. ואפלו המלאכים אינן מתקרבים אליו יתברך להביט במהותו יתברך, כל שכן האדם בהיותו בחיים בעולם הזה. וזה הוא שאמר שנתמלא כל הבית אורה בשנולד משה, כי זה היה סימן לו שהבית האנושי יהיה אורה מכל צד. אבל יהושע, שלא היה מאיר כי אם מצד השכל לבד, על בן נאמר לו: "של נעליך", אחד במשמע, כי לא הוסר החמירות כי אם מן החלק השכלי לבד, ועל בן לא הזכיר אצלו 'אדמת קדש', כי חלק האדמה שבו לא נתקדש. ולא הצריך לומר לו 'אל תקרב הלם', ולא הצריך למנע ממנו הקריבה אל ה', כי בלאו הכי היה החמר מסוף מבדיל בינו לבין אלהיו לשלא יוכל להביט אל האלהים. ואולי מטעם זה נאמר: "ויקרא משה משה" שתי פעמים, כי קרא ה' לשני חלקיו, כי שניהם קדושים הנה, החמר והצורה.

סאלות

1. פרשנו מנצח הנדמנות לצרוק השואה בין משה ליהושע, מה ממריצו לכך?
2. פרשנו משה להסביר את ההבדלים בנאמר בפסוקים, התוכל לפרט?
3. מהו הצירוף המבדיל ביניהם?
4. למה למה קרא הקב"ה פצמנים?

* * *

ג. רש"ר הירש.

פרק ד' פסוק לא':

(לא) ויאמן. לביטוי השגור בפינו, "להאמין במשהו", אין אותה משמעות כמו למושג "אמונה". "להאמין במשהו" סימן הוא להעדרו של הביטחון הגמור. דבר שרק "מאמינים בו", אין אדם מוסר עליו נפשו ומאודו. יתירה עליו "האמונה". "האמונה", או "להאמין" — במשמעותו המקראית —

מובנו: להכיר במה שנאמר לנו שהוא "אמן", שהיא אותה נקודה יציבה, עליה אנו נשענים ובה אנו נאחזים, אשר תהיה לנו ל"אומן", תחנכנו ותדריכנו. העניין האלוהי, לו מעניק ישראל את "אמונתו", הריהו נקודת מוצא, קבועה ונעלה מכל ספק, לכל עניין אשר יענה בו האדם. להאמין בה, פירושו: שכל השאר הוא אמיתי רק אם, ובמידה, ויעלה בקנה אחד עם אמת אחת זו (השחה פי' בראשית טו, ו).

כ"י פקד — וכי ראה. שתי בשורות קלטו מתוך דברי משה: (א) כי חישב ה' ומצא, כי הגיעה העת ל"הלביש" אותם את מעטה גורלם המובטח להם (השחה פי' בראשית נ, כדכח ולעיל ג, טז); (ב) וכי ראה את-עניים — אפילו לא תבוא הגאולה מיד, זכאים יהיו לצפות, כי עין ה' תהיה בם לשומרם מכל עוול נוסף.

אלול

1. מה מטריד את פרשנו בקואו לפרש את: "ויאמן", ליוצאי ערמנית: GLAUBE?
2. איך פרשנו מבין את האולט "אמנה" ביהדות?
3. איך זה מסתדר עם האילה הנפוצה: "אמן"?
4. מתי ולמה אנו מרכיבים להשתמש ב"אמן"?
5. על שתי בשורות מדבר משה, מה הן ומה ההבדל ביניהן?
6. למה צריך את שתי הבשורות ומה מוסיפה השניה על הראשונה?

* * *

ד. רש"י הירש.

פרק ג' פסוק טז: אלוקי אברהם יצחק ויעקב:

(טז) כאן, וכן בכל מקום, לאחר שהזכיר הכתוב אלהי אבותיכם, מוסיף הוא ומטעים אלהי אברהם יצחק ויעקב. ללא ספק משמעות עמוקה לכך, וייתכן כי הכוונה: נשים גא אל לבנו תמיד, כי אין יחסינו אל ה' תלויים כלל בנסיבות החיצוניות שהיו למנת גורלנו. הרי שונים היו האבות במהלכי חייהם — איש לפי גורלו: אברהם בשגשוגו, יצחק בשיא גדולתו ויבשקיעתו, ויעקב בכורעו לכאורה תחת משאו. אבל קירבת אלהים ובריתו קיימות, ולא תימוטנה. בכל מצב נגלה האלהים, וחסדו מובטח לכל (עי' פי' לעיל פסוק ו). אתכם ואת-העשוי לכם. במובן כפול פקדתי את המאורעות והלבשתי עליהם גזירות היאות להם (עי' פי' בראשית נ, כדכח). "אתכם", באשר ייעורכם דורש שינוי מצבכם; "ואת-העשוי לכם" — משע מאין כמוהו, המשווע לצדקת האלהים, נעשה לעם שלם.

אלול

1. על איזה קושי אפשרי צונה פרשנו בתחילת דבריו?
2. התוכל לפרט ולהסביר את מצמד כל אחד מאלול האבות ע"י פרשנו?
3. מה המשותף לאלולות?
4. מה מוסיף ומסביר פרשנו בקטע האחרון?